

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม-จริยธรรม สำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา

วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร

Development of the Training Program Enhancing Ethics for
Mathayom Suksa 4 Students of Prapariyatidhamsamansuksa
School, Watprathatphanomvoramahavihara

ผู้วิจัย นายหมง อภัยโส

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภุมิพงค์ จอมหงษ์พิพัฒน์

(2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร บุญใช้

Researcher : Mr. Mong Apaiso; Thesis Advisors : (1) Asst. Prof. Dr. Bhombhong Jomhonghibhat

(2) Asst. Prof. Dr. Prayoon Boonchai

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม-จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เพื่อเปรียบเทียบคุณธรรม-จริยธรรม ของนักเรียนก่อนและหลังฝึกอบรมกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน พระปริยัติธรรมสามัญศึกษา วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบวัดคุณธรรม-จริยธรรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า

นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม-จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร มีค่าเฉลี่ยคะแนนคุณธรรม-จริยธรรม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to investigate the Training Program for Enhancing Ethics for Mathayom Suksa 4 students of Prapariyatidhamsamansuksa school, Watprathatphanomvoramahavihara 2) to compare the ethics of students before and after being training by the training program. The samples were 20 Mathayom Suksa 4 students in Prapariyatidhamsamansuksa school, Watprathatphanomvoramahavihara, selected by using purposive sampling, The tools used in collecting data were an ethics knowledge and behavior test, Observation test, Project Evaluation of training Program and self-Assessment test. The data were analyzed by comparing, the average points of score of the Pretest and Posttest by using t-test (Dependent Samples).

The study revealed that the Ethics knowledge and behavior of students after learning was higher than that of before learning at the .01 level of significance.

ภูมิหลัง

คำสอนของพระพุทธองค์เป็นแก่นของพระพุทธศาสนา แม้พระองค์จะเสด็จดับขันธ ปรีนิพพานนานมาแล้วนั้น พระพุทธองค์ตรัสแก่พระอานนท์ว่า “ธรรมวินัยใด ที่เรา ตถาคตแสดงแล้วบัญญัติแก่เธอทั้งหลายแล้ว ธรรมและ วินัยเหล่านั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย เมื่อเรา ตถาคตล่วงลับไปแล้ว” หมายความว่า พระธรรมเป็นตัวแทน ของพระองค์ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนที่ดีจะต้องศึกษา หลักธรรมที่พระองค์ทรงสอนไว้ เพราะชาวพุทธที่นั่นต้อง ปฏิบัติตนตามหลักคำสอน แต่การปฏิบัตินั้นต้องมี หลักธรรมเป็นเครื่องนำทางถ้าไม่เข้าใจหลักธรรมดีแล้ว การปฏิบัติอาจคลาดเคลื่อนไปได้ หลักธรรมที่สำคัญที่ นักเรียนควรรู้ดังต่อไปนี้ ได้แก่ คุณธรรมและจริยธรรม (วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2536, หน้า 15)

การศึกษาทางพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการ พัฒนาชีวิตมนุษย์ไปสู่ความสูงสุดใน 4 ประการ (พระธรรม ปิฎก, 2538, หน้า 81-82) คือ ประการแรกเป็นการพัฒนา ทางกาย (กายภาวนา) หมายถึง การฝึกอบรมกาย ให้รู้จัก ติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดี และการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้ เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญไป หรือกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ประการที่ 2 เป็นการพัฒนา

พฤติกรรม (ศีลภาวนา) หมายถึง การพัฒนาตัวบุคคล เพื่อให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความ เดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี ประการที่ 3 เป็นการพัฒนาจิตใจ (จิตตภาวนา) หมายถึง การพัฒนา เพื่อฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วย คุณธรรม-จริยธรรม ทั้งหลาย และประการที่ 4 เป็นการ พัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) หมายถึง การพัฒนาเพื่อ ฝึกอบรมปัญญา ให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็น จริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำ จิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลด อดจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา

สังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาเป็นสังคมที่มีพระพุทธศาสนา เป็นพื้นฐานทำให้คนไทยมีความสุขสบาย มีศิลปวัฒนธรรม ที่รุ่งเรือง วัฒนาอารามที่สวยงาม สงบร่มเย็นสะท้อนให้เห็น คุณภาพและศักดิ์ศรีของมนุษย์ คือการเป็นไทย ทั้งด้าน เศรษฐกิจและจิตใจ แต่ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงสังคม โลก กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยทุกๆ ด้าน ซึ่งทุกวันนี้สังคมวัฒนธรรมไทยมีลักษณะพหุลักษณะ คือ เป็นการผสมผสานระหว่างสังคม วัฒนธรรมแบบ ดั้งเดิมและปัจจุบันซึ่งประกอบไปด้วยสังคมเกษตรกร สังคมอุตสาหกรรมและสังคมข่าวสารสารสนเทศ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในด้านต่างๆ ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดย ให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของสังคมไทย

กล่าวคือ อำนาจนิยม วัตถุนิยม เกิดขึ้นในสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดความสับสนในเรื่อง มโนคติ ค่านิยม ทำให้สังคมไทยต้องพัฒนาให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงพร้อมกับทำให้สังคมนั้นได้มุ่งเน้นทางด้าน วัตถุแต่เพียงอย่างเดียว จึงทำให้คนไทยขาดคุณธรรม- จริยธรรมทางด้านจิตใจ คนไทยห่างจากศรัทธาความเชื่อ ในศาสนาซึ่งเคยเป็นหลักในการดำรงชีวิต ทำให้เกิดภาวะ เลื่อมทรมทางคุณธรรม-จริยธรรมอย่างมาก ตามที่ ปรากฏเป็นข่าวอยู่ในปัจจุบัน ทั้งๆ ที่ประเทศไทยนั้นเป็น เมืองพุทธศาสนา ปัญหาสังคมของคนไทย เช่น อาชญากรรมประเภทต่างๆ การฆ่ากันตาย การลักขโมย จี้ปล้น ระบาดไปทั่ว ไม่มีความปลอดภัยในชีวิต ประชาชน ส่วนใหญ่มีความทุกข์กาย ทุกข์ใจเพิ่มมากขึ้น มนุษยธรรม ตกต่ำมากขึ้น (ประเวศ วะสี, มปม., หน้า 23)

ในปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลอย่างยิ่งใน การดำรงชีวิต ในส่วนที่เป็นฆราวาสหรือชาวบ้านทั่วไป แต่ ภายในวัดคือกลุ่มของพระภิกษุสามเณรที่บวชเข้าไปแล้ว ส่วนหนึ่งศึกษาธรรมและวินัย มีอีกส่วนหนึ่งที่ต้องศึกษาทั้ง พระปริยัติธรรมและวิชาสามัญควบคู่กันไปด้วย เริ่มเข้า ศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในการเรียนการสอนและการอยู่ร่วมกันหมู่มากรักทำให้เกิด ปัญหา เช่น

1. นักเรียนขาดความรับผิดชอบหน้าที่ ความมี ระเบียบวินัย ความอดทน ความสุภาพอ่อนโยน ความไม่ ตรงต่อเวลา ขาดความริเริ่ม ความมีมนุษยสัมพันธ์ ใช้วาจา ไม่เหมาะสม ขาดการแสดงความคิดเห็น ขาดความละเอียด รอบคอบ และขาดความเอาใจใส่ในการเรียน
2. นักเรียนซื้อโทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ๆ อดอ้างกัน และโทรคุยกันโดยไม่จำเป็นทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย
3. ซักชวนกันออกไปเล่นเกมตามร้านให้เช่า โดย อ้างว่าเป็นชั่วโมงว่าง
4. รายจ่ายในการดำรงชีวิตประจำวันจำเป็นต้องใช้ แต่รายได้ไม่มีต้องอาศัยจากครอบครัว
5. ยาเสพติดบุหรี่ยุ่ กัญชา ยาบ้า ก็ระบาดเข้ามาถึง ในโรงเรียน สืบเนื่องจากการ ดิตดยาเสพติดก่อนเข้ามาบวช เรียน หรือเพื่อนๆ ซักชวนให้สูบ-เสพรวมไปถึงการค้าขาย

สาเหตุของปัญหามาจากคน ความสัมพันธ์ระหว่าง คนด้วยกันมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ความสัมพันธ์ อยู่บนพื้นฐานของธรรมะ ปัจจุบันความสัมพันธ์ของคนใน สังคมวางอยู่บนฐานของวัตถุ เช่น ความต้องการมีโทรศัพท์ รุ่นใหม่ๆ เพื่อให้ทันสมัย ถ่ายคลิปที่ล่อแหลมต่อการเกิด ภัยสังคม แล้วส่งอวดเพื่อนๆ ซึ่ง คุณธรรม-จริยธรรม ด้าน ความละเอียด และความเกรงกลัวต่อบาป ค่อยๆ ขาดหายไป

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าคุณลักษณะที่สำคัญเกี่ยวกับด้าน คุณธรรม-จริยธรรม ซึ่งควรจะเน้นให้เท่าเทียมกันกับด้าน อื่นๆ การที่จะจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีชีวิตอยู่รอดใน สังคมไทยได้อย่างมีความสุข มีสิ่งยึดเหนี่ยวบังคับจิตใจ ตนเองไม่ให้สับสน ไม่ทำตนเป็นปัญหาของสังคม การจัดการศึกษาจึงควรเน้นทางด้าน คุณธรรม-จริยธรรม ด้วย เพราะเป็นพื้นฐานอันสำคัญยิ่งของสังคมไทย เยาวชน ที่จะเป็นกำลังของชาติในอนาคตควรจะได้รับ การอบรมสั่ง สอนให้เป็นผู้ที่มีความเพียบพร้อมด้วย คุณธรรม- จริยธรรมอันดีงาม ซึ่งต้องอาศัยการอบรมปลูกฝังจิตใจอยู่ สมถะเสมอ (มาโนช ศัณฆวนิตย์, 2533, หน้า 144) เกี่ยวกับ เรื่องนี้ สมเดช มุงเมือง (2525, หน้า 119) กล่าวถึงการ จัด การศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ ให้ข้อคิดว่า การให้การศึกษ แก่เยาวชนนั้นต้องให้ความรู้ควบคู่ไปกับการปลูกฝัง คุณธรรม-จริยธรรม เพราะการมีความรู้แต่ไม่มีคุณธรรม- จริยธรรมนั้นเปรียบเหมือนการให้อาหารแก่เขา แต่ไม่สอน วิธีใช้ให้ถูกต้องกับกาลเทศะที่ถูกที่ควร อาหารนั้นมีทั้งคุณ และโทษ ทั้งเป็นประโยชน์และมีโทษประโยชน์ ใช้ไม่ถูกวิธี อาจเป็นพิษ เป็นภัย แก่ผู้ใช้และผู้อื่น เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ มีทั้งความรู้ควบคู่กับคุณธรรม-จริยธรรม ผู้วิจัยจึงมีความ สนใจศึกษาวิจัยโดยการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม เพื่อ เสริมสร้างคุณธรรม-จริยธรรม แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษาวัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร เพื่อศึกษาให้ทราบถึงข้อเท็จจริง สาเหตุ และ พัฒนาหลักสูตรเพื่อหาแนวทางเสริมสร้างคุณธรรม- จริยธรรม ให้เกิดแก่นักเรียน ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้าง ปลูกฝัง ปลูกจิตสำนึกให้แก่บุคลากรทางศาสนาให้มี คุณภาพ ในอันที่จะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ สืบสานต่อ อายุพระพุทธศาสนา อันเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ สืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม-จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษาวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณธรรม-จริยธรรมของนักเรียนก่อนและหลังการฝึกอบรม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบ กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง

การดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม-จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษาวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร มีขั้นตอนดำเนินการแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม

การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษาวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร โดยดำเนินการวิจัย 5 เรื่อง ดังนี้

- 1.1 การศึกษาในสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม-จริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษาวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร

- 1.2 การศึกษาความต้องการในการเสริมสร้างคุณธรรม-จริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษาวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร

- 1.3 การศึกษาพฤติกรรมการมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษาวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร

2. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม-จริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษาวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร

- 2.1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 2.2 การสร้างหลักสูตรการฝึกอบรม

- 2.3 การสร้างเอกสารประกอบหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วยคู่มือการใช้หลักสูตรฝึกอบรมและแผนการฝึกอบรม

2.4 การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร
ฝึกอบรมและเอกสารประกอบหลักสูตร โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

2.5 ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรมและ
เอกสารประกอบหลักสูตรฝึกอบรม

ตอนที่ 2 การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดคุณธรรม-
จริยธรรม

ตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

การดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม
ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. การสรุปและอภิปรายผล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

1. นัดประชุมนักเรียนเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อชี้แจง
วัตถุประสงค์ของการวิจัย รายละเอียดของกิจกรรมการ
ฝึกอบรมและนัดหมายวันสังเกตการสอนของครูกลุ่ม
ตัวอย่าง โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย

2. ทดสอบนักเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบทดสอบ
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรม-จริยธรรม

3. สังเกตพฤติกรรมคุณธรรม-จริยธรรมของกลุ่ม
ตัวอย่าง โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมคุณธรรม-จริยธรรม

4. กลุ่มตัวอย่างประเมินตนเอง โดยใช้แบบประเมิน
ตนเองในด้านพฤติกรรมคุณธรรม-จริยธรรม

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม
คอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC for WINDOWS ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และหาค่าเฉลี่ยร้อยละ ($\bar{x}$ ร้อยละ)
ของคะแนนจากแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม-
จริยธรรม และแบบประเมินตนเอง โดยนำค่าเฉลี่ยร้อยละ
เทียบกับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด คือ มากกว่าร้อยละ 80

โดยแปลความหมายของระดับความรู้ความเข้าใจ ในเรื่อง
ของคุณธรรม-จริยธรรม ตามค่าเฉลี่ยร้อยละ

2. เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนน
ความรู้ในเรื่องของคุณธรรม-จริยธรรม ระหว่างก่อนการ
อบรมและหลังการอบรมโดยการทดสอบค่าที (t-test)

3. หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ของความคิดเห็นของผู้เข้ารับ
การอบรมที่มีต่อการดำเนินการฝึกอบรมแล้วนำค่าเฉลี่ย
มาแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดและส่วนเบี่ยงเบน
มาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัย ผลการวิจัย
ปรากฏดังต่อไปนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตร ปรากฏผล ดังนี้

หลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม-
จริยธรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน
พระปริยัติธรรมสามัญศึกษาวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร
ได้ผ่านการพัฒนาตามขั้นตอนในการสร้าง 6 ขั้นตอน คือ
1) การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน
ปัญหาคุณธรรม-จริยธรรมของนักศึกษา 2) การศึกษา
แนวคิด ทฤษฎีพื้นฐาน 3) การยกย่องหลักสูตรฝึกอบรม
4) การสร้างเอกสารประกอบหลักสูตรฝึกอบรม
5) การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและเอกสาร
ประกอบหลักสูตร 6) การแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรและ
เอกสารประกอบหลักสูตรผลการดำเนินงานดังกล่าวได้
หลักสูตรฉบับสมบูรณ์

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรอบรม

พบว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย คุณธรรม-
จริยธรรม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ควร
สนับสนุน การนำหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม-จริยธรรม
ไปใช้กับนักเรียนให้แพร่หลายมากขึ้น เพื่อจะได้ช่วย
ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน
ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม-จริยธรรม ให้กับนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2523). *แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- ทีศนา เขมมณี. (2545). *วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2545). *รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). *การวิจัยเบื้องต้น* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พระราชวรมนู (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2529). *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มานิช ตันมณีชัย. (2533). ปัญหาการถ่ายทอดวัฒนธรรมกับอนาคตของชาติ. *วารสารครูปริทัศน์* 9. 5(9), 41.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2539). *รายงานการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพของระบบผลิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สมเดช มุงเมือง. (2525). ธรรมะที่ควรปลูกฝังแก่เยาวชน. *ครูปริทัศน์* 7 : 72.